

Выходзіць  
з 20 снежня  
1945 года

# НАСТАЎНІЦКАЯ

газета

№ 35(5366)  
Чацвер,  
21 сакавіка  
2002 года

ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Семінары

## Прыярытэт — адукацыйным цэнтрам

"Асацыяваныя школы Рэспублікі Беларусь у XXI стагоддзі. Прыярытэты. Праблемы. Перспектывы". Так гучала тема міжнароднага семінара, які нядаўна прайшоў у сталіцы.

Ініцыятарам правядзення мерапрыемства такога кшталту быў беларускі бок (Міністэрства адукацыі і Нацыянальная камісія па справах ЮНЕСКА), таму ўдзельнікамі семінара сталі, так бы мовіць, віноўнікі — дырэктары беларускіх асацыяваных школ ЮНЕСКА (іх усяго сем), школ, якія імкнуцца стаць асацыяванымі (іх чатыры), і, безумоўна, прадстаўнікі Міністэрства адукацыі (Надзя Аляксееўна Кунец — нацыянальны каардынатар асацыяваных школ, Мікалай Сцяпанавіч Фаскоў — кіруючы галоўнага ўпраўлення агульнай сярэдняй адукацыі і Нацыянальнай камісіі па справах ЮНЕСКА, у прыватнасці яе старшыня Уладзімір Рыгоравіч Шчасны. Што датычыцца гасцей, дык гэта былі нацыянальны каардынатары праекта "Асацыяваныя школы ЮНЕСКА" з сямі краін: Польшчы, Германіі,

Латвіі, Малдовы, Расіі, Арменіі і Грузіі. Праграма двухдзённага семінара была досыць насычанай і "рухомай" — яе ўдзельнікі не сядзелі на месцы, а наведвалі сталічныя гімназіі, адны з якіх ужо з'яўляюцца асацыяванымі школамі, а другія — пакуль толькі саісканымі. Усе пачалося "зверху" — афіцыйная сустрэча ўдзельнікаў канферэнцыі з прадстаўнікамі Міністэрства адукацыі нашай краіны, якіх у сваю чаргу, пазнаёмілі прысутныя з перспектывамі, праблемамі і праявымі асацыяваных школ у нашай краіне. Вельмі прыемна было чуць, што Беларусь уваходзіць у тройку дзяржаў свету па ўзроўню якасці пачатковай адукацыі, што асацыяваныя школы з'яўляюцца тым мас-там, які аб'ядноўвае і сціскае

да супрацоўніцтва, выводзіць нашу школу ў міжнародную адукацыйную прастору. Праблемы. У каго іх няма? У беларускіх школ іх дастаткова. І перш за ўсё звязаныя з рэформай — пераход на пяцідзёнку, на дзесяцігадзінную сістэму ацэнкі ведаў, стварэнне новых падручнікаў і г.д. Перспектывы. Заўсёды хочацца верыць у лепшае, таму і перспектывы вымалёўваюцца светлыя — рэформа калі-небудзь скончыцца, якасць адукацыі павысцца, нагрузка вучняў знізіцца — і ўсе будучыя задаволены. Але ж на парадку дня — асацыяваныя школы. У сваім заключным слове перад пачаткам гарачай працы спадар Фаскоў зазначыў: "Наша сустрэча дапаможа нам пазнаёміцца з формамі работы школ ЮНЕСКА ў іншых краінах, і ў выніку мы зможам вызначыць новыя формы супрацоўніцтва". Афіцыйнае адкрыццё семінара адбылося ў самай сталічнай гімназіі, якая працягвае стаць асацыяванай. Яна дастойна "здала экзамен", прадставіўшы ўдзель-

нікам семінара сваю візітную картку — працу па праграмах, якія прапануюцца ЮНЕСКА ("Экалагічная адукацыя і выхаванне", "За здаровы лад жыцця", "Мова народаў свету", "Культура Беларусі ў інфраструктуры культуры на роднаму свету", "Правы дзяцінства" і інш.). Гімназія (вядома, вельмі панарамна, у выглядзе адкрытых урокаў і дэбаты клубу) паказала сваю спецыфіку дзейнасці, але эфектыўнасць ажыццяўлення такіх праграм кідалася ў вочы адразу — лагічна і разумна выкладкі вучняў, зладжаная каардынацыйная дзейнасць настаўнікаў.

У нашай краіне існуе рэспубліканскае грамадскае аб'яднанне "Беларуская асацыяцыя школ ЮНЕСКА", якая за мэта ставіць фарміраванне спадчыны свету, ахову прыроднай і культурнай спадчыны свету, павышэнне свабоды асобы. На семінары ішла гаворка пра тое, што асацыяваная школа з'яўляецца адукацыйным цэнтрам таго рэгіёна, дзе яна знаходзіцца, бо яе дзейнасць прадугледжвае правядзенне адукацыйных і навуковых семінараў, канферэнцый, мадэльных абменаў, стажыровак, трэнінгаў. Як ужо адзначалася вышэй, у Беларусь толькі сем асацыяваных школ, калі ў Латвіі, напрыклад, іх 23, Польшчы — 84, Арменіі — 20, у Германіі — больш як 130. У той жа Германіі асацыяваных школ дзейнічаюць на трох узроўнях — нацыянальным, рэгіянальным і праца непасрэдна на ўзроўні самай школы. На кожным з пералічаных узроўняў праводзяцца сустрэчы, семінары — настаўнікі і вучні абмяняваюцца вопытам. Штогод кожная школа павінна прадставіць вынік сваёй працы — гадавы даклад аб дзейнасці. Існуе цесная ўзаемадзейнасць паміж усімі ўзроўнямі. Мы пакуль па-важліва такой адправаўнай сістэмай не можам. У Беларусі асацыяваныя школы ўключаюць у выхавальны праграму і праектаў, якія прапануюцца ЮНЕСКА. Дзіўна і нават парадкасна, але ў



нашых асацыяваных школах лепш наладжаны сувязі са школамі далёкага замежжа, чым са сваімі. Таму адной з задач семінара было наладзіць супрацоўніцтва не толькі са школамі ЮНЕСКА краін СНД і Заходняй Еўропы, але і з роднымі. На працягу двух дзён удзельнікі семінара знаёміліся з дзейнасцю пяці школ, якія ўжо не першы год працуюць па праграмах ЮНЕСКА, кожная з якіх, як і сям'я гімназіі, прадставіла сваю "візітку". Мяркую, што Беларусь у сістэме асацыяваных школ займе сваё месца сярод іншых краін. І перспектывы ў нас ёсць. Усе ўправа, які і заўсёды, у праблемах перш-наперш фінансавых. Існуе праблема пераэрганізацыі асацыяваных школ (адна ён становіцца другой, наадварот, зноў ператвараецца ў выхавальную школу). Неабходна распрацаваць сістэму ўліку асацыяваных школ, прычым эфектыўную. Але, як гаворыць-

ца, не ўсё адразу. Няма яшчэ і нарматыўна-прававой базы школ ЮНЕСКА, якую таксама трэба распрацаваць і падрыхтаваць. Да таго ж, праграмы і праекты, якія прапануе ЮНЕСКА, павінны функцыянаваць як частка адукацыйнай палітыкі краіны. І ў гэтым выпадку арганізацыя ЮНЕСКА, у сваю чаргу, павінны працаваць з міністэрствам адукацыі. Такія рэчы не вырашаюцца ў адначасе. Зразумела, што працы яшчэ хопіць усім, а пакуль зроблены толькі першыя крокі, і наперад, а не назад.

Вольга ДУБОУСКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ: удзельнікі семінара: Надзя Аляксееўна Кунец, Мікалай Сцяпанавіч Фаскоў, Уладзімір Рыгоравіч Шчасны і Кацярына Аляксандраўна Ярмоліна (адна з сакратарак камісіі па справах ЮНЕСКА); падчас адкрытага ўрока па польскай мове.

Фота Ю. БОНДАРОВА.

Навіны

## Ствараецца служба падтрымкі студэнтаў

У Полацкім дзяржаўным універсітэце прайшоў семінар па стварэнні службы падтрымкі студэнтаў у рамках рэалізацыі праграмы еўрапейскай супольнасці "Тэмпус". На семінары прысутнічалі прадстаўнікі ўсіх факультэтаў, розных служб універсітэта, у тым ліку і студэнцкі актыв.

У рамках адукацыйнай праграмы "Тэмпус" супрацоўнікі Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта пабывалі ў Вышэйшай тэхналагічнай школе нямецкага горада Мангеміа, шведскім Каралеўскім тэхналагічным інстытуце, італьянскім Генуэзскім універсітэце.

На семінары ўдзельнікі пазнаёміліся з асаблівасцямі работы еўрапейскіх ВНУ. Прагучалі прапановы аб неабходнасці распрацоўкі спецыяльных праграм па рабоце з абітурыентамі і студэнтамі-першакурснікамі з мэтай азнамянення са спецыяльнасцямі, якія прапануюцца на ўніверсітэце, і асаблівасцямі выбранай прафесіі. Была ўнесена прапанова аб уключэнні ў вучэбную праграму па некаторых спецыяльнасцях заняткаў па італьянскай мове, што дало б магчымасць студэнтам пасля заканчэння прадоўжыць вучобу ў аспірантуры італьянскага Генуэзскага ўніверсітэта.

Вопыт работы еўрапейскіх навуковых устаноў у Полацкім дзяржаўным універсітэце старажыцца выкарыстоўваўся для больш высокага ўзроўню падрыхтоўкі студэнтаў.

Старшыня прафма студэнтаў Сяргей Фамін, выступленнем якога скончыўся семінар, адзначыў, што еўрапейскія студэнты да сваёй вучобы і свайго лёсу ставяцца больш сур'ёзна, чым нашы маладыя людзі.

## Адбылася прэзентацыя новай кафедры

У Полацкім дзяржаўным універсітэце адбылася прэзентацыя кафедры фінансаў, створанай на базе фінансаво-эканамічнага факультэта ў снежні мінулага года.

Фінансаво-эканамічны факультэт быў створаны ў 1992 годзе. На сённяшні дзень на факультэце займаюцца каля 600 студэнтаў на дзённай форме навування і больш чым 700 — на завочнай. Падрыхтоўка спецыялістаў ідзе па чатырох спецыяльнасцях. Тут таксама можна атрымаць ступень бакаляўра і магістра.

Пераход на новую шматузроўневую праграму навування выклікаў пэўныя структурныя змены на самім факультэце. Для больш якаснай падрыхтоўкі студэнтаў, асабліва па спецыяльнасці "Фінансы і крэдыт", да чатырох кафедр універсітэта была дададзена яшчэ адна — кафедра фінансаў.

Загаворчыца новай кафедры, кандыдат эканамічных навук Валянціна Багатыр'ева — у мінуты вышэйшай фінансаво-эканамічнага факультэта ўніверсітэта. За два гады яна падрыхтавала і з бласкам абараніла дысертацыю. Па словах дацэна факультэта Наталіі Беларускай, новай загаворчыца кафедры — самая маладая ва ўніверсітэце.

На сённяшні дзень на кафедры рыхтуюць спецыялістаў па дзвюх спецыяльнасцях: "Фінансы" і "Страхаванне". Калектыву кафедры складае са з'ямы выкладчыкаў. З гэтага года плануецца ажыццяўляць набор слухачоў, якія маюць вышэйшую адукацыю, на факультэт павышэння кваліфікацыі на спецыяльнасць "Фінансы".

Напрыканцы года прынята падводзіць вынікі работы за мінулы год. У Полацкім дзяржаўным універсітэце вырашаны пераўладкаваць гэтую традыцыю. На пачатку гэтага года былі падведзены вынікі дзейнасці адной з вядучых ВНУ у Полацкім рэгіёне.

Рэктар Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта Эрнст Бабенка адзначыў павелічэнне колькасці студэнтаў, якое, на яго думку, адбываецца за кошт платнай формы навування. На сённяшні дзень у сценах ВНУ вучацца 5856 студэнтаў, з іх каля 4 тысяч — на дзённай адукацыі.

Сёлетня папоўніліся маладымі спецыялістамі і выкладчыцкім саствам. 59 чалавек — выпускнікі ПДУ, 18 скончылі іншыя ВНУ краіны. Універсітэт стаў месцам правядзення навуковых канферэнцый, у тым ліку і міжнародных. Эрнст Бабенка таксама звярнуў увагу на поспехі ў навуковай рабоце. У гэтым годзе ва ўніверсітэце было абаронена адзінаццаць кандыдацкіх і адна доктарская дысертацыі. (Аб'ём фінансавання навуковых даследаванняў склаў 958 мільёнаў рублёў, 30 працэнтаў з якіх паступілі з бюджэту). Выдадзена дваццаць патэнтаў на ўкараненне вынаходніцтваў. Студэнты і выкладчыкі ўніверсітэта прымаюць удзел у міжнародных праектах, супрацоўнічаюць з ВНУ Германіі, Швецыі, Польшчы, Расіі, ЗША.

Паводле слоў рэктара, універсітэт праводзіць вялікую работу па ўкараненні інфармацыйных тэхналогій. За мінулы год было набыта шэсцьдзесят новых камп'ютэраў, а ў гэтым плануецца стварэнне Інтэрнэт-цэнтру. Ёсць дасягненні і ў навуковым працэсе, у прыватнасці ў навуковай каманде выйшла ў Вышэйшую лігу Беларускага КВЗ. На савецкім універсітэце былі вызначаны далейшыя перспектывы работы ўніверсітэта на гэты год.

## Прааналізавана работа дзіцячых прытулкаў

Нядаўна на базе Наваполацкага дзіцячага сацыяльнага прытулка прайшоў абласны семінар для дырэктараў падобных устаноў "Аб удасканаленні работы сацыяльных прытулкаў па рэабілітацыі дзяцей, якія апынуліся ў экстрэмальнай жыццёвай сітуацыі".

Арганізатарам семінара выступіла ўпраўленне адукацыі Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта. Месца правядзення было выбраным невядакова. Па словах першага намесніка начальніка ўпраўлення адукацыі А.І.Сягондзіна, у Наваполацку ёсць чаму навучацца. У сваім выступленні ён расказаў пра сістэму адукацыі Наваполацка, адзначыў яе цеснае ўзаемадзеянне з гарадскімі ўладамі.

Тэмай семінара стала работа дзіцячых сацыяльных прытулкаў, якіх у Віцебскай вобласці каля дзвядцяткі. Падобныя ўстановы існуюць не так даўно, таму асноўная задача — работа з кадрамі, падрыхтоўка кіраўнікоў, а таксама абмен вопытам. Ім яскраві і падзяліліся гаспадары: дырэктар Наваполацкага сацыяльнага прытулка Л.В.Казлова, метадыст па абароне дзяцінства аддзела адукацыі Наваполацкага гарвыканкама С.В.Юшчанка. Свае рэкамендацыі па рабоце з дзецьмі, якія трапілі ў экстрэмальную сітуацыю, дала псіхалаг Віцебскага інстытута павышэння кваліфікацыі настаўнікаў М.Н.Кузняцова.

Наваполацкі дзіцячы сацыяльны прытулак быў створаны летам мінулага года. Нягледзячы на малады ўзрост, яго работа ўжо прыцягнула ўвагу абласнога ўпраўлення адукацыі. Т.В.Броўчанка, вядучы спецыяліст ўпраўлення адукацыі, адзначыла, што прытулак адпавядае ўсім патрабаванням, якія прад'яўляюцца да падобных устаноў.

Галоўная задача сацыяльнага прытулка — дапамога ў рэабілітацыі дзяцей, а таксама работа з праблемнымі сям'ямі з мэтай вяртання дзяцей да бацькоў. За сем месяцаў работы Наваполацкага прытулка з 38 дзяцей 6 вярнуліся ў сям'і, 5 аформлены ў Інтэрнат, 2 пайшлі вучыцца ў ПТВ горада.

У канцы семінара былі праведзены круглы стол, дзе дырэктары сацыяльных прытулкаў вобласці змалі абмеркаваць важнейшыя праблемы і задаць пытанні.

Вольга МІНЯНKOBA.

## "Зялёная хваля-2002", альбо Строга трымайся дарожных правілаў

Не сакрэт, што ў многіх школах і іншых навукальных установах нашай краіны праводзіцца канкрэтная і мэтазонавая работа па прафілактыцы дарожнага траўматызму і гібель дзяцей.

Нядаўна ў гімназіі № 7 сталіцы адбыліся спарбніцтва юных інспектараў дарожнага руху "Зялёная хваля-2002", у якіх прынялі ўдзел каманды з 14 школ Партызанскага раёна. У кожнай камандзе — па 8 чалавек: 4 дзяўчынкі і 4 хлопчыкі. Узрост яе ўдзельнікаў — 11—15 гадоў.

Перад юнымі інспектарамі дарожнага руху выступілі начальнік аддзела ДАІ Партызанскага РУУС Мінска маёр міліцыі Сяргей Емельянаў. Ён напамінуў умовы спарбніцтваў і пажадаў поспеху ў іх удзельнікам.

Вось спарбніцтва пачалася. Яны ўключалі такія этапы, як тэарэтычныя веда вучнямі правіл дарожнага руху; аказанне першай дапамогі пазярпелым у дарожна-транспартным здарэнні; разборка і зборка веласіпеду; фігурнае катанне на веласіпедзе і мастацкі конькі.

Школьнікі даволі ўпэўнена адказвалі на пытанні па правілах дарожнага руху, разказвалі як лавіць аказію першую дапамогу, і трэба было бачыць, як старанна дзяўчынкі разбіралі, а хлопчыкі збіралі веласіпед.

Але асабліва ўвагу прысутных прыцягнула спарбніцтва "Фігурнае катанне на веласіпедзе". Яго ўдзельнікі штурмавалі трасу, якая складалася з даволі складаных элементаў: "Габарытныя вароты", "Пні", "Калідор з кароткіх дошак". "Змейка з неаднолькава расставленымі кеглямі", "Слалом" і інш.

Вельмі цікавым быў і заключны этап — "Мастацкі конкурс". Каманда кожнай школы выступіла са сваёй праграмай, у якой была паказана дзейнасць атрыдаў ЮР па прапагандзе ў гультынавай форме правіл дарожнага руху. Дзеці спявалі, танцавалі, чыталі ў паэтычнай форме "правілы, якія трэба знаць усім на белым свеце". Мне асабліва запомнілася наступнае:

"Трымайся дарожных правілаў строга.  
Не спяшайся, як на пакар.  
І помні: транспарту — дарога,  
А пешаходам — тратуер".

Вынікі падвалі старшы інспектар аддзела ДАІ Партызанскага РУУС сталіцы, капітан міліцыі Анатоль Чаленка і інспектар па прафілактыцы дзіцячага дарожнага траўматызму Мінскага гарадскога аддзялення АТ "Беларускі фонд бяспекі дарожнага руху" Людміла Місцвіч.

Першае месца ў спарбніцтвах "Зялёная хваля-2002" заняла каманда сярэдняй школы № 69. Яна была ўзнагароджана граматай і калектыўнай лездзкой у Браскуку крапасці-герой. А кожны яе ўдзельнік атрымаў каштоўны падарунак.

Другое месца было прысуджана камандзе школы № 182, якая атрымала ў якасці калектыўнага прыза — відэамагнітафон, а каманда школы № 86 сталіцы — за трэцяе месца — фотаапарат.

Усе каманды атрымалі каштоўныя і салодкія прызы — таргеты, шот, безумоўна, выклікала асаблівае ажыўленне.

У краісаві спарбніцтва юных інспектараў руху адбудуцца на першыноста горада, а там — і рэспубліканскі. Цікава, а якая каманда стане пераможцам заключнага турніра "Зялёная хваля-2002"?

Казімір ЮРОЙЦЬ.

Прафесар Аляксандр КАРАТКЕВІЧ:

## "Праца нараджае цікавасць да жыцця"

яўрэі, казахі. З'ява гэтая — інтэлектуальная. Аляксандр Цімафеевіч узнагароджаны многімі ордэнамі і медалямі. Двойчы падараны ў баях і вылучаны пасля ў лясных шпіталях, ён ведае партызанскі рух не па чутках і лівцы, што на гэтую тэму трэба гаварыць і пісаць. Шане Васіля Бывава — за тое, што пісьменнік усебакова бачыць сутнасць той страшнай вайны.

Схільнасць да гістарычнага аналізу прывяла Аляксандра Караткевіча на гістарычны факультэт БДУ (хача да вайны паступаў на філфак Аршанскага навунаўскага інстытута). І цікавая навука захапіла яго на ўсё жыццё. Нават займаючы вельмі высокія пасады ў камсамольскіх і партыйных органах, ён ніколі не пакідаў навуковай і выкладчыцкай працы.

На ўсім этапе свайго развіцця аіччыннай сістэма адукацыі перажывала тыя падзеі, што адбываліся ў дзяржаве, — гаворыць Аляксандр Цімафеевіч. Сёння многія хацелі б негатывна ацаніць нашу мінуласць. Але мне дзіўна, калі чалавек насяў партыйны білет, лістаў кнігі, абараняў дысертацыю, абіраючыся на марксісцка-ленінскую ідэалогію, а цяпер усё гэта пляжыць. Ёсць дагматычны падыход, які я і тады асуджаў, а зараз і пагадоў, — з вышэйшых гісторыі ўсё бачыцца лепш. Але такіх метамафроз я зразумець не магу. Не праўдападобна гэта і няшчыра...

З 1978 да 1993 года Аляксандр Цімафеевіч Караткевіч працаваў рэктарам Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. І та якая была праца, што была зроблена ў ВНУ з яго ўдзелам і пад яго кіраўніцтвам, стала базай для



прыняцця рашэння аб пераўтварэнні інстытута ва ўніверсітэт.

Цяпер Аляксандр Цімафеевіч Караткевіч — прафесар кафедры славаўскай гісторыі і метадалогіі гісторыі і саветнік рэктара БДПУ. Ён кіруе навуковым калектывам, які аналізуе рэформу школы і распрацоўвае рэкамендацыі па удасканаленні прафесійнай падрыхтоўкі будучых настаўнікаў для навукова-метадычнага і вучонага саветаў універсітэта.

Настаўнік павінен мець добрую прадметную падрыхтоўку і абавязкова — шырокую эрудыцыю, — сцвярджае Аляксандр Цімафеевіч, — бо вучні — заўсёды вельмі назіральныя і заўважаюць у настаўніку ўсё. Таму важна яшчэ, каб было прызыванне да педагагічнай працы. Не любіш дзяцей, не хочаш іх чаму-небудзь навучыць — не ідзі ў школу!

Аляксандр Цімафеевіч Караткевіч стаў добрым на-

Галіна СІДАРОВІЧ.



Сямейны клуб "Настаўніцкай газеты"

СЕМЯ

## "Не хачу жыць, як мае бацькі", альбо Сповідзь сучаснага падлетка

"Я сваю маму штодзённа падманваю. Яна, калі даведваецца праўду, пачынае дапытываць, чаму я так роблю. А я кожны дзень бацую, што і яна хлусіць. Майго малодшага брата лягчы падмануць, і яна яму "лапшу на вушы вешае". І мяне таксама спрабуе падмануць, але я пра гэта ёй кажу, і яна злусецца, крычыць на мяне. Вось, напрыклад, папрасіў маму растлумачыць задачу, а яна пачынае крычаць, што я нічога не вучу. Я дома "нуль без палачкі". Мне бацька так і гаворыць: "Ты павінен ведаць заўсёды, што ты дурны ў параўнанні з дарослымі. Таму лепш маўчы".

Бацькі ўвесь час гавораць, што я дрэнна вучуся. Я, напэўна, мог бы вучыцца і лепш, але лягнуўся, дый нецкава. Кожны дзень я сяджу над ўрокамі па тры гадзіны, болей не вытрымліваю. Яшчэ бацькі гавораць, што я нецкава чалавек, таму што мала чытаю. А яны самі не ўспрымаюць музыкі, якая мне падабаецца. І калі я ўключаю магнітафон, маці зноў падыме гвалт.

Наконт дапамогі ў хатніх справах. Я не супраць: часам хаджу ў краму за хлебам, малаком. Але калі кожны дзень хадзіць — надкучывае. Учора, напрыклад, мяне паслалі за малаком у шэсць гадзін, а я вярнуўся ў дзесяць. Ці ж я вінаваты, што мы з сябрам дамовіліся яшчэ раней аб сустрэчы? І зноў маці на мяне крычала.

Потым яшчэ з-за тэлефона. Я магу гаварыць па тэлефону амаль гадзіну, а бацькі злусцяць. Я ім кажу: "Не хочаце, каб я па тэлефону гаварыў — адлучыце гуляць". А яны: "Ты і так за-

надта шмат гуляеш". Маці ўвогуле гаворыць, што каб я есці не хацеў, дык і дома б не паўляўся. Ім здаецца, што я амаль не раблю ўрокаў, а я, наадварот, стараюся зрабіць урокі да іх вяртання з працы і пайсці з дому. Нецкава дома з бацькамі. Яны прыходзяць з працы стомленыя, разлаваныя, і пагаварыць з імі няма пра што. Ды і яны не хочуць са мной ні пра што іншае, як пра вучобу ў школе, гаварыць. Паміж сабою бацькі таксама толькі аб працы размаўляюць ды пра заробкі.

Мне здаецца, каб была ў мяне рэальная магчымасць некалькі зарабляць грошы, быць матэрыяльна незалежным, я б з бацькамі не жыў. Я ведаю хлопцаў, якія паступілі ў прафтэхвучылішча спецыяльна ў другі горад, каб там жыць у інтэрнаце, яны мне тлумачылі, што без бацькоў адчуваюць сябе больш свабоднымі і незалежнымі.

Потым — здароўя такія моманты, калі хочацца проста адлучыцца ад бацькоўскай апекі, штодзённых заўваг, крыкаў, папрокаў і абвінавачванняў у тым, чаго ты не зрабіў на самай справе. А як я радуся, калі яны куды-небудзь ад'язджаюць, напрыклад, на лекцыю...

Не ведаю, магчыма, таму, што я пакую ад адносін да мяне бацькоў, мне здаецца, што сваім дзесяці я буду даваць больш свабоды і больш прыслухуюцца да іх інтэрэсаў. Вось, напрыклад, калі пачынаеш гаварыць з маймі бацькамі, яны даказваюць, што няма ў жыцці толькі дрэннага, толькі чорнага — усё больш складае...

А тым часам самі імкнуча нас уцісваюць у самыя

прымітыўныя рамкі: гэта добра, а гэта дрэнна, запомні назаўсёды. Я і сам ведаю, што ёсць што. Я і сам магу сказаць, што хацеў бы ў сабе перамяніць. Напрыклад, не маюць бацькам, ужо надкучыла. Ідзеш гуляць, а напрыдумваеш усяго-ўсяляка. Потым — лянота, я не ведаю, як мне ад яе пазбавіцца. І сам сябе пачынаю апраўдваць. Напрыклад, заграваць шэсць гадзін штодзённа на ўрокі, выкананне хатніх заданняў — хіба гэта не здзекае нас, 15-гадовых падлеткаў, калі васькоў толькі цікава: музыка, стасункі з сябрамі, сустрэчы з дзяўчынай, якая падабаецца.

Наперадзе ў мяне дарослае жыццё: набыццё нейкай прафесіі, праца, стварэнне сям'і. Але мне так не хочацца жыць, як мае бацькі, станаўцца такім жа: стомленым, раздражнёным, знерваваным. І ўся цікавасць у іх — тэлевізар. Разумею, што мае жыццё залежыць ад мяне самога, ад таго, ці змагу я сам зрабіць яго лепшым. Ці хлопцы ў мяне сілы волі пераадолець, сябе, сваю ляноту, неарганізаванасць, часам непавяжлівыя адносіны да людзей?

Гэтую шчырую, трывожную споведзь знаёмага мне падлетка я запісала, аб'яднаўшы ў адну некалькі разоў з ім. У ёй — відэаочна неспрыяльнае ў сваёй мітусні, бяздушнае, аб'якавае ў адносінах да родных дзяцей жыццё дарослых, нашых сучасных бацькоў.

А потым здзіўляемся, адкуль бяруцца праблемныя падлеткі...

Запісала  
Ірына КУЛКОУСКІХ.

Здароўе

## Рак з-за нямытых рук? Магчыма і такое

**Мыць рукі ці не мыць? Сёння так пытанне ўжо, канешне, не ставіцца. Гэта ў сярэднявеччы ўсё ўзлічылі, што бруд на скуры чалавека з'яўляецца свабоднай заслонай ад значных непрыемнасцей і сур'ёзных хвароб. Зараз любі дашкольнік ужо ведае, што "чысціня — залог здароўя".**

Вучоныя сцвярджаюць, што з-за нямытых рук можна атрымаць не толькі банальнае харчовае атручэнне, але і гепатіт, халеру і нават грып і вострыя рэспіраторна-вірусныя інфекцыі, якімі можна заразіцца пры пошцы рукі ў момант сустрэчы альбо пры карыстанні агульнымі прадметамі, тэлефоннай трубкай, да прыкладу. І бактэрыі хелікабактэрыі, якія з'яўляюцца самай частай прычынай язваў страўніка і інфіраванасці якімі павышае рызыку развіцця рака страўніка на 60 працэнтаў, таксама перадаюцца праз брудныя рукі.

**Вось што раіць Амерыканскае таварыства мікрабіялагаў:**  
**Заўсёды мыць рукі перад тым, як вы будзеце:**

- гатаваць альбо прымаць ежу,
- апрацоўваць раны альбо драпіны,
- здымаць кантактныя лінзы
- і пасля таго як вы:**
- былі ў туалце,
- бралі сырыя прадукты (асабліва мяса),
- мянялі падгузнікі малому,
- прыкрывалі рот пры чыханні альбо кашлі,
- гладзілі свайскіх жывёл (вучоныя лічаць, што хелікабактэрыі можна заразіцца ад кошак),
- выносілі смецце,
- даглядалі за хворым.

Як бачым, амерыканцы — людзі скупупленыя. Яны расціралі амаль усе жыццёвыя сітуацыі, пасля якіх нам трэба халацца за мыла і вадзі.

Але ведаць, калі трэба мыць рукі — гэта Экскурсіі па Беларусі

тэл. (017) 227-18-11

Святлана СУБОЦІНА.

А ртыкул называўся "Падкідыш". Гэтае жорсткае, калючае слова неяк не падкідзіла да змежанай тут жа ацэнкай малог. Худзенькае хлапчэнё з цікавасцю глядзела ў аб'екты камеры, прысцяжучы да сябе цацку...

Тую публікацыю ў газеце "Знамя юности" ад 28 красавіка 1989 года аляксандр Артамоў перачытаў не адзін дзесятак разоў — занадта жаліва паддалася гісторыя. Як можа маці кінуць на перо не вазвала родную дзіўку? Немаў, загонута ў скрутак, знайшлі на пероце Полацкага вазвала халаснай кастрычніцкай ночы. На выглед яму было тры месяцы. Сёння ўжо не даведваешся, што стаў збавіцелем малог. Па адной версіі — машыніст, па другой — міліцыянер. Але мяне-та ў гонар таго чалавека хлосцілі называлі Германам. Імя па бацьку — Сцяпанавіч — ён атрымаў ад міхалкоўскага дзядзькі Сцяпы. Прозвішча — па васьнежскаму месяцу. І ўступіў Герман Сцяпанавіч Акцябрскі ў сваё новае жыццё. Толькі не было ўжо ў ім месца ні тату, ні маме. А цягло роднага ачага замяніў спачатку дом немаўляці, а потым Віцебскі дзіцячы дом.

Аляксандр Артамоў ведаў, што такое не мець бацькоў. У пяцінацца гадзю сам страціў бацьку. Маці з раніцы пачала прападала на працы, каб пракарміць Сашку і малодшую сястрычку Марынку. Але праз шэсць гадоў не стала і яе.

У той час Аляксандр працаваў на заводзе ў родным Дзяржынску Ніжагародскай вобласці. Для Марыны брат быў за бацьку і маці. Калі яна ўжо вучылася ў тэхнікуме, хадзіў да выкладчыкаў даведка пра яе поспехі. Вядома, па дому рабілі ўсё разам.

Калі Аляксандра Артамоў нава запрасіў папрацаваць на Поўначы (сястра ўжо выйшла замуж, нарадзіла дачку Мішу), паехаў з задавальненнем: хацелася паглядзець на нябачаны раней край, ды з людзьмі Аляксандр сыходзіўся лёгка, з дзецьмі — асабліва. Так што старыя піянерважаты Артамоў у школе пасёлка Энтузіястаў, што ў Якуці, ў 45 км ад мора Лапцэвых, прыйшоўся даспадобы.

Але жыццё крута перавярнуў той артыкул у газеце. Артамоў паўзарплата траціў на падліску ўсемагчымых выданняў. Вельмі падабаўся беларускія. Гісторыя п'яшчадога хлапчука прымуся ўзяць руку.

У сваім лісце аўтару публікацыі прэзідэнта Беларускага дзіцячага фонду Уладзіміру Ліпскаму ён прасіў паведаміць адрас дзіцячага дома, раскажаў пра свой лёс і жаданне... усынавіць Гею. Кожны дзень потым хадзіў па папаштовай скрынцы, але пісьма з Беларусі не было. Уладзімір Сцяпанавіч у тыя дні атрымаў дзесяты водгукаў: з Камчакі, Курылі, Далёкага Усходу, Кі-захстана... Магчыма, у пачасу пасланнай згубіўся непрыметны канверт з адрасам "Пасёлка Энтузіястаў".

Толькі пасля другой спробы Аляксандр атрымаў жадавы адказ. І пайшоў ў беларускі горад лісты, пасылкі з дзіцячымі кнігамі, адзеннем, цацкамі, прысмакамі...

Амаль год доўжылася пераліска з выхавальнікамі дзіцячага дома. Нярэдка да іх пасланні прыкладваў руку ў Герка. Тады на аркушышак, спісаных нирроўным почыркам дырэктара дзіцячага дома Марыі Чыгной абме лагалеся Ірыны Раманенка, паўлялася рознакаляровыя кружочки, квадрэчкі, нязграбныя чалавечкі...

Перш чым ехаць у Віцебск, Аляксандр пагаварыў з сястрой. Марына схілялася за галаву: "Ты што! Трыццаць адзін год мужыку, жаніўся ж хоць спачатку, а дзяцей і сваіх хлопчы". Артамоў даўга не пераконаў, дастаў здымак, дзе сімптычнае хлапчэнё гуляе з дзецьмі ў доктара, і сказаў: "Гэта Герка, і ён мяне чакае". Сястра ўсё зразумела.

Дз віцебскай вуліцы Свідзенскага ад казкала Аляксандр дабіраўся на таксі. Духавярохвы дзіцячы дом згубіўся сярод прысаджытых хат прыватнага сектара. Калі выйшаў з машыны і стаў выгрукча чамаданы з падарункамі, выхавальнікі, якія стаялі на вуліцы, зразумелі: прыехалі да Геры. У тое, што за Герам, не верылася. А можа было суроччы? Дагэтуль дзяцей тут не ўсынаўлялі. Палохла спецыфіка ўстановаў — для дзяцей з замаруджым псіхічным развіццём. Ды і будучага бацьку ўяўлялі вышэйшымі і патнейшым. Пабеблі па Герману.

...Яны адрозны ўбачылі адзін аднаго. Аляксандр у думках уяўляў гэтую сустрэчу тысячы разоў, ведаў, што скажа хлапцу, у якога, нарэшце, нехта павясяў ў гэтым несправядлівым свеце. Але словы заселі ў горле. Пакуль выхавальніца на хадзі папраўляла на Геры кепу, падцягвала шорты, Аляксандр чамусьці глядзеў на простыя

карычневые сандалі, якія былі ў паловы дзяцей, што гулялі ў садзе. Малы ішоў па асфальтаванай дарожцы, і кожны яго крок суправаджаўся пабразжаннем расшпленнай за-сцёжкі. Аляксандр прысеў на кукішкі, каб напавіць хлосцік, і пачаў ля самага вуха: "Татка, ты па мяне прыехаў?" Па-шаца дарослага чалавека пацякла сляза.

Два месяцы правёў Аляксандр у Віцебску, уладкоўваючы пытанні, звязаныя з ўсынаўленнем. Складанасці ўзніклі на кожным кроку. Не было яшчэ ў краіне падобнага выпадку, каб малады, нежанаты мужчына зьяртаўся ў дзіцячы дом за дзіцем. Дзякуй, дапамог усё той жа Уладзімір Ліпскі.

Пакуль афармлялі дакументы, Аляксандр з раніцы да вечара быў з Герам. Пераначуе ў гасцініцы, а ледзь ваў — і навука паддалася.

А праз год бацька з сынам паехалі забраць да сябе пагаварыць Сяргея. Праз тры месяцы расставаліся са слязамі. Сустрэка стала кожнае лета. Але атрымліваецца лісты з дзіцячага дома было цяжка. Наўняны, з памылкамі — амаль кожны з іх крычаў: "Тата, забяры мяне адсюль!"

Сяргей стаў мне сынам задоўга да афіцыйнага ўсынаўлення, — гаворыць Аляксандр Віктаравіч. — Калі забяру Геру, я ўжо ведаў, што забяру і Сяргея. Дзе адзін, там і два...

У Ніжагародскай вобласці Гера часта хваляваўся клімат. І тады Артамоў вырашыў пераехаць у Беларусь. Зноў жа — і да Сяргея бліжэй. А дзеці павінны жыць у сябе на радзіме.

А праз год бацька з сынам паехалі забраць да сябе пагаварыць Сяргея. Праз тры месяцы расставаліся са слязамі. Сустрэка стала кожнае лета. Але атрымліваецца лісты з дзіцячага дома было цяжка. Наўняны, з памылкамі — амаль кожны з іх крычаў: "Тата, забяры мяне адсюль!"

Сяргей стаў мне сынам задоўга да афіцыйнага ўсынаўлення, — гаворыць Аляксандр Віктаравіч. — Калі забяру Геру, я ўжо ведаў, што забяру і Сяргея. Дзе адзін, там і два...

У Ніжагародскай вобласці Гера часта хваляваўся клімат. І тады Артамоў вырашыў пераехаць у Беларусь. Зноў жа — і да Сяргея бліжэй. А дзеці павінны жыць у сябе на радзіме.

А праз год бацька з сынам паехалі забраць да сябе пагаварыць Сяргея. Праз тры месяцы расставаліся са слязамі. Сустрэка стала кожнае лета. Але атрымліваецца лісты з дзіцячага дома было цяжка. Наўняны, з памылкамі — амаль кожны з іх крычаў: "Тата, забяры мяне адсюль!"

Сяргей стаў мне сынам задоўга да афіцыйнага ўсынаўлення, — гаворыць Аляксандр Віктаравіч. — Калі забяру Геру, я ўжо ведаў, што забяру і Сяргея. Дзе адзін, там і два...

У Ніжагародскай вобласці Гера часта хваляваўся клімат. І тады Артамоў вырашыў пераехаць у Беларусь. Зноў жа — і да Сяргея бліжэй. А дзеці павінны жыць у сябе на радзіме.

А праз год бацька з сынам паехалі забраць да сябе пагаварыць Сяргея. Праз тры месяцы расставаліся са слязамі. Сустрэка стала кожнае лета. Але атрымліваецца лісты з дзіцячага дома было цяжка. Наўняны, з памылкамі — амаль кожны з іх крычаў: "Тата, забяры мяне адсюль!"

Сяргей стаў мне сынам задоўга да афіцыйнага ўсынаўлення, — гаворыць Аляксандр Віктаравіч. — Калі забяру Геру, я ўжо ведаў, што забяру і Сяргея. Дзе адзін, там і два...

У Ніжагародскай вобласці Гера часта хваляваўся клімат. І тады Артамоў вырашыў пераехаць у Беларусь. Зноў жа — і да Сяргея бліжэй. А дзеці павінны жыць у сябе на радзіме.

А праз год бацька з сынам паехалі забраць да сябе пагаварыць Сяргея. Праз тры месяцы расставаліся са слязамі. Сустрэка стала кожнае лета. Але атрымліваецца лісты з дзіцячага дома было цяжка. Наўняны, з памылкамі — амаль кожны з іх крычаў: "Тата, забяры мяне адсюль!"

Сяргей стаў мне сынам задоўга да афіцыйнага ўсынаўлення, — гаворыць Аляксандр Віктаравіч. — Калі забяру Геру, я ўжо ведаў, што забяру і Сяргея. Дзе адзін, там і два...

У Ніжагародскай вобласці Гера часта хваляваўся клімат. І тады Артамоў вырашыў пераехаць у Беларусь. Зноў жа — і да Сяргея бліжэй. А дзеці павінны жыць у сябе на радзіме.

А праз год бацька з сынам паехалі забраць да сябе пагаварыць Сяргея. Праз тры месяцы расставаліся са слязамі. Сустрэка стала кожнае лета. Але атрымліваецца лісты з дзіцячага дома было цяжка. Наўняны, з памылкамі — амаль кожны з іх крычаў: "Тата, забяры мяне адсюль!"

Сяргей стаў мне сынам задоўга да афіцыйнага ўсынаўлення, — гаворыць Аляксандр Віктаравіч. — Калі забяру Геру, я ўжо ведаў, што забяру і Сяргея. Дзе адзін, там і два...

У Ніжагародскай вобласці Гера часта хваляваўся клімат. І тады Артамоў вырашыў пераехаць у Беларусь. Зноў жа — і да Сяргея бліжэй. А дзеці павінны жыць у сябе на радзіме.

А праз год бацька з сынам паехалі забраць да сябе пагаварыць Сяргея. Праз тры месяцы расставаліся са слязамі. Сустрэка стала кожнае лета. Але атрымліваецца лісты з дзіцячага дома было цяжка. Наўняны, з памылкамі — амаль кожны з іх крычаў: "Тата, забяры мяне адсюль!"

Сяргей стаў мне сынам задоўга да афіцыйнага ўсынаўлення, — гаворыць Аляксандр Віктаравіч. — Калі забяру Геру, я ўжо ведаў, што забяру і Сяргея. Дзе адзін, там і два...

У Ніжагародскай вобласці Гера часта хваляваўся клімат. І тады Артамоў вырашыў пераехаць у Беларусь. Зноў жа — і да Сяргея бліжэй. А дзеці павінны жыць у сябе на радзіме.

ладзяцца канцэрты для малышоў. Адночы затымаўся ў медчасці дзіцячага дома. Звану тэлефон. Італьянская сям'я, у якой адпачываў адзін з выхаванцаў, хацеў пагаварыць з хлосцікам. Прывялі шасцігалоўнага Юру. Назіраючы за ім у час размовы, Аляксандр зьярнуў увагу на вочы — у іх было столькі суму! Выходзячы з кабінета, не ўтрымаўся — пагладзіў малог па галаве.

Хутка Артамоў даведаўся, што Юравых бацькоў пазбавілі бацькоўскіх правоў, калі яму не споўнілася яшчэ і двух гадоў. Хлапчэнё запала ў душу — не мог Аляксандр забыць тых вачэй. Пагаварыў са сваімі сынамі, і на сямейнай нарадзе вырашылі: да трох гадоў халапа, там і чацвёртаму не будзе цесна.

А яшчэ ёсць такая народная мудрасць, — усміхаецца

Кахаў, але лёс развёў нас у розныя бакі дваццаці гадоў таму назад.

Хлапчукі ганарыцца сваім бацькам і стараюцца ва ўсім быць да яго падобнымі. Яны лепш за іншых ведаюць цану ўзнагародзе "За працоўнае заслугі", уручанай яму ў 1998 годзе прэзідэнтам Беларусі. Ім даспадобы бацькоўская неабякавасць да чужой бяды. Колкі добрых спраў зрабіў Аляксандр Віктаравіч, працуючы ў Беларускай дзіцячым фондзе. І калі яшчэ зрабіў! Сябру Артамоў з сям'ёй таленавіты трынаццацігадовай школьніцы Сашы Гушы, якая пасля цяжкай траўмы перанесла ўжо больш за два дзесяці аперацый на твары, страціла рукі, але малое цудоўнае карціна.

Адукацыя на чужую бяду, Аляксандр Артамоў ніколі не прасіў за сябе. Нават выдзелена яму сямі гары-канкамам чатырохпакетнай кватэра замест ранейшай двухпакетнай — шмат у чым заслуга старшыні Беларускага дзіцячага фонду Уладзіміра Ліпскага, намесніка кіраўніка Мінскага аблвыканкома Сяргея Паўлюковіча, многіх іншых неабякавых людзей. Рамонт рабілі самі. Юрка тады ўдзельнічаў у ім нароўні з дарослым, адмовіўшыся ад пазездкі ў Італію. Даведаўшыся, што яго могуць пазбавіць за давальнення даводзіць да пладу кватэру, такі бунт узняў. Нечакана атрымалі ў падарунак кухонны гарнітур ад сталічнай фірмы "Алекор".

А мяккай каналі і фатэляў у наваёслаў дагатуль няма. Выручае дыван, падараны прэзідэнтам краіны. На ім і ўладкоўваецца ўся сям'я ў гасціні. Зрэшты, дыван гэты, можна сказаць, павясяў неспадзявана. У час уручэння дзяржаўнай ўзнагароды Аляксандр Лукашэнка паабяцаў Артамоў пераехаць у гошці (хлы яны тады на старой кватэры). Больш за ўсё прыезду кіраўніка дзяржавы ўрадавалася, бадай, жыллы дом — такога марафету яны не бачылі даўно. Але Аляксандр Рыгоравіч прыслаў у Салігорск свайго прадстаўніка, які заадно запрасіў Юрку на прэзідэнцкую ёлку. Пасля гэтага гарадская адміністрацыя падарыла сямі Артамоўскім тэлевізар і відэамагнітафон.

Я пацкаўся ў Аляксандра Віктаравіча, які ім удаецца выжыць на яго настаўніцкую зарплату, якая з усімі надбаўкамі не перавышае 150 тысяч рублёў? Ну, дзяржава выдзяляе тысяч шэсцідзесяць на Юрку. (Да п'яналіцця старэйшых сыноў недзе калі васьмі тысяч атрымліваў яшчэ кожны з іх.)

Вядома, шыкаваць не даводзіцца, — адказаў Аляксандр Артамоў. — Сямейны бюджэт размяркоўваем усе разам. Але ці ж у грахах шчасце?

Для Артамоў яно — у дзеціх. Летась зрабілі, нарэшце, дзве аперацыі на вачах Юрку. Цяпер — прыгужу-хлопец.

...Вядома, Аляксандр Віктаравіч разам з Юркам гартае фоталабам. Няўжо гэта яго Сяргейка сцяпае прыпеўкі на канцэрце, арганізаваным Віцебскім дзіцячым домам у гонар расставання з Герам? А вось і Гера, абклаўшыся цацкамі, сядзіць пасярэдзіне пакоя. Водзіць пальцам па кнізе Юрка, спасцігаючы свае першыя складкі. Дастае бацька з сямейнага архіва і старыя, са смешнымі чалавечкамі, лісты Геры, наўняны, з памылкамі — Сяргея. Зноў і зноў перачытвае яго сённяшнія пасланні з арміі: "Дарагі татачка! Я ведаю, што ты ў нас ёсць. Я ведаю, што пасля арміі ў мяне ёсць бацькоўскі дом, ёсць прыстанак..."

Не-не, ды і ўспомніць Аляксандр сваіх бацькоў, якіх яму не халапа ўсё жыццё. — Павеціце, дагатуль хочацца каго-небудзь назваць татам і мамай, — прызнаўся ён мне.

На выхадныя прыязджаў Герка. Ужо саб'яраўся ў Мінск, паглядзіў па галаве Юрку, абнуў бацьку і накіраваўся да дзярэй. Праводзіць амаль двухметровы сына, Аляксандр міжволі згадаў худзенькага хлапчука з цацкай у руках і паклікаў яго. Гера зірнуўся: — Што, тата? — Які ж ты ў мяне стаў вялікі, сыноч...

Аляксандр ГРАЧОУ.

**P.S.** У Рэспубліцы Беларусь зарэгістравана амаль 31 тысяча дзяцей-сірот. Толькі за апошнія два гады ў краіне адкрыта 60 дзіцячых прытулкаў. На 11 тысяч павялічылася колькасць дзяцей-сірот. 90 працэнтаў з іх складаюць сацыяльныя сіроты — дзеці, бацькі якіх пазбавлены бацькоўскіх правоў або знаходзяцца ў месцах пазбаўлення волі. 10 працэнтаў — гэта круглыя сіроты, бацькі якіх памерлі.





# Дзеці жадаюць развіцця і падтрымкі, дарослыя – эканоміі бюджэту

Семінары

Перабіраючы дзіцячыя ўспаміны, разумею, як многа ўсяго было: паходы (з амаль баскетбольнымі намі, ці не праспа-ла? – напярэдадні); пяністыя кастры; трэніроўкі ў спар-тыўнай школе (я і па сёння лічу сваёй тагачаснага трэ-нера Дзмітрыя Іванавіча са-мым добрым чалавекам на свеце). ...А як мы скакалі ад настрымнага захаплення і аказаліся абсалютна нездоль-нымі выказаць хоць штосьці словамі – адны выклічнікі! – калі даведзіліся, што наш хор заняў першае месца на фес-тывалі!

Думаю, для большасці людзей самая яркая ўражанні дзяцінства звязаны не са школьнымі ўрокамі, на якіх звычайна няма месца радасці і задавальненню (толькі імператывае "павінен"), а з наведаннем розных гурткоў, секцый, клубав – усяго таго, што складае сектар пазаш-кольнай педагогікі. Кі будзе куточак для цэлых, на-сталічных успамінаў пра свой гурткова альбо пер-шую асабістую перамогу ў дуэлях дзяцей, якія падра-стаюць зараз? Знак пытання паставіць таму, што па-зашкольна ўстановы сёння перажываюць не самыя лёгкія часы. Эканамічную сітуацыю ў краіне зараз цяж-ка назваць спрыяльнай. Гэта так. Але дзеці не могуць ад-класці сваё дзяцінства да лепшых часоў. Другога дзяцінства ў іх не будзе. Аб гэтым ішла размова на рэс-публіканскіх семінарах-прак-тыкуме пад назвай "Сацы-яліная і выхавальная ра-бота ў сістэме ўстаноў па-зашкольнай адукацыі і вы-хавання Магілёўскай воб-

ласці", які быў арганізаваны Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь і Упраўлен-нем адукацыі Магілёўскага аблвыканкама.

\*\*\*  
У школе чалавек засвой-вае, па меры сваёй здольнас-ці, усе свайго чалавечства, які тое называюць да яго. Цэ-лых дванаццаць гадоў педа-гогі спрабуюць уклесці ў дзіцячыя галовы шматлікую мудрасць. Менавіта для гэтага сустракаюцца настаўнік і вуч-ня. ...Мы сёння гаворым, што школа павінна больш займацца выхаваннем дзяцей. Невялікі прачытаў, што Іспанія, па падліках гісторыкаў і ан-трапалагаў, канчаткова зможа пераадолець згубны наступ-ствы сярэднявечнай інкві-зіцыі – знішчаны генафонд на-цыі – яшчэ праз стагоддзе, г.зн. неўдзіе ў ХХІІ. Як жа доўга ў Іспаніі трэба будзе нам ад-наўляць тое, што было зруй-навана ў ХХ стагоддзі? Су-часныя падлеткі наогул на-раджаюцца ў духоўным сансе нейкімі пакінутымі. Перааце-ка каштоўнасцей у грамадстве, большага свабоды слова і ідэяў, большага, могуць мець і адваротны бок, калі нашы дзеці, не адрываючы вачэй, глядзячы, як у тэлевізары ў чарговым "мульціку" чарговы герой выбівае мазгі сваёму ворагу, а падлеткі ведаюць амаль усе "пра гэта". Але тое, што ажыццяўляе прадметы і на-дае ім асабіліва, нябачныя для іншых, вартасці і зачара-ванне ў вачах людзей, якія любяць адзін аднаго, можа аказацца для іх недасягаль-ным. Так, школа павінна дапа-магаць сямі ў выхаванні. Але яшчэ большую падтрымку ў гэтым – і асабіла ў справе

сацыялізацыі дзяцей і моладзі – могуць (і павінны) аказаць пазашкольныя ўстановы, тым больш улічваючы той факт, што абсалютная большасць дзяцей школу не вельмі лю-біць. Затое ў Цэнтры творчасці альбо ў спартыўную секцыю дзіця прыходзіць само. Яно само выбірае гурток і дарос-лага чалавека, у якога хоча чама-небудзь навука. І калі гэты дарослы не зможа адчуць і падтрымаць свайго выхаванца, той проста перас-тане да яго прыходзіць. Наву-чанне ў гуртках розных на-прамкаў насамрэч – толькі на-года для пранікнення ў скла-даны свет чалавечых стасун-каў, дае на першым месцы стаць дапамога, развіццё і падтрымка. Праўда тое, што дзеці прыходзяць у пазаш-кольныя ўстановы не для таго, каб навучыцца малюнку, вы-шыванню альбо харэаграфіі, а перш за ўсё ў пошуках ме-навіта міжасобных стасун-каў. У кожным узорце жыццё стаіць перад чалавекам свае задачы. І найбольш важным для дзіцяці можа аказацца ўменне разумець свае пачуцці і арыентавацца ў матывах учынкаў іншых людзей, уменне настойваць на сваім, альбо, наадварот, саступаць, ад-роднаваць галоўнае ад друг-роднага, планавачы і дасягаць задуманага, уменне перажыць гора, выказаць сімпатыю, адказаць адказаў на агрэ-сію... Узаема-дзеянні, мы пазнаем сябе і свет, адлю-страваем у нас. І ніякая кніга не раскажа нам пра гэта лепш...

\*\*\*  
Магчыма, таму ў праекце Закона аб адукацыі (раздзел 11), які зараз знаходзіцца на зацвярджэнні ў Прэзідэнта,

установы пазашкольнай аду-кацыі і выхавання (так яны на-зваюцца цяпер) названы як установы пазашкольнага вы-хавання і навучання. Ужо адно гэта запатрабуе перапрацоўкі ўсіх нарматыўных документаў і, адпаведна, самай пільнай увагі да арганізацыі выхаван-ня, якое становіцца асноўным элементам у маладзёжнай па-літыцы дзяржавы. Як адзна-чыла ў сваім выступленні на семінары намеснік Міністра адукацыі Таццяна Мікалаеўна Кавалёва, сёння ўсе пазаш-кольныя ўстановы знахо-дзяцца ў сітуацыі павышанай адказнасці: кіраўнік дзяржавы будзе асабіста курыраваць і трымаць на кантролі пытанні выхавання юнага пакалення. Разам з тым, на думку Т.М.Ка-валёвай, пільная ўвага Прэзідэнта да работы пазаш-кольных устаноў з'яўляецца спрыяльнай для таго, каб вы-рашаць праблемы галіны.

Між тым, іх набіралася нямала. Самыя асноўныя зья-заны з тым, што сёння краіна знаходзіцца ў сітуацыі, якая патрабуе эканоміі бюджэтных сродкаў. Менавіта гэтым абу-моўлена будучае дзясяціпра-цэнтнае скарачэнне штатаў пазашкольных устаноў. Як зрабіць гэта максімальна без-касіі пазашкольных устаноў і не губляючы таго кантэнгенту дзяцей, якія маюць патрэбу ў іх наведванні? (Між іншым, па даных сацыялагічных апытан-няў, патрэба ў пазашкольных навукаў і выхаванні – вельмі і да канца яшчэ не задаволе-ная). Як адзіна са шляхоў выйсця з гэтага становішча прапанавана развіццё сферы платных адукацыйных паслуг.

Так, відавочна, у бліжэйшы час з бясплатнасцю нам прыйдзецца цяжка – і "па-

зашкольнікам" трэба будзе распрацаваць формулу, каб і частковую платнасць увесці (інакш пры ўсё меншым фінансаванні галіны яе цяжка будзе выцягнуць), і даступ-насць забяспечыць, бо пакі-нуць за бортам дзяцей з тых сям'яў, якія заплаціць не змогуць, а таксама дзяцей-сірот – таксама недапуш-чальна.

\*\*\*  
Між іншым, Цэнтр пазаш-кольнай работы Магілёўскай вобласці, на базе якога пра-водзіўся семінар, ужо колы год назад знайшоў прымальныя формы вырашэння праблемы эканоміі бюджэтных сродкаў. Калектыву гэтага Цэнтра яшчэ пры адсутнасці неабходнай нарматыўнай базы з-за сёнь-няшняй эканамічнай сітуацыі першым пайшоў па шляху развіцця платных паслуг, у тым ліку па шляху стварэння плат-ных гурткоў, у цэлым усе ж для большасці дзяцей застаюцца бясплатныя ўстановы, які гэта-га патрабуе і новы варыянт За-кона аб адукацыі. А, па-другое, сам Цэнтр узнік у выніку аб'яд-нання некалькіх устаноў – Аб-ласнога Палаца дзіцячай твор-часці, Абласнога Цэнтра тэхнічнай творчасці і Абласнога Цэнтра экалагічнага выхавання. Такое аб'яднанне некалькіх ус-тавоў у адну – таксама рэальны шлях да эканоміі дзяржаўных сродкаў. Ён мае як свае плюсы, так і, канешне, мінусы – гэтаму пытанню было прысвечана шмат дыскусій. З думкамі на гэты конт удзельнікам семінара, а таксама з некаторымі погля-дамі на праблемы галіны мы даем вам магчымыя пазна-еміцыя кніжкі.

Святлана СУБОЦІНА.



Таццяна Цыбуліна пяць год вучыцца на аддзяленні ўзроставага мастацтва Пружанскай дзіцячай школы мастацтваў імя Р.Шчыры. Больш за ўсё яна любіць ствараць на сваіх акаражах пейзажы і наюрморты. З лепшымі работамі дзячына ўдзельнічала ў рэспубліканскіх конкурсах і пленарах.

Фота Рамана КАБЯКА, БЕЛТА.

## Гавораць удзельнікі семінара

**Т.М.КАВАЛЁВА, намеснік Міністра адукацыі, кандыдат псіхалагічных навук:**

Калі яшчэ некалькі гадоў назад мы казалі, што нам няпроста арганізаваць выхавальную работу, таму што адсутнічаюць ановатворныя дзяржаўныя даку-менты, няма дзяржаўнай ідэалогіі, канцэпцыі, якая б агульвала асноўныя накірункі работы і вызначала грамадскія каштоўнасці, то сёння можна сцвярджаць, што ўсё гэта ўжо сфарміравана. Мы маем да ас-ноўнага дакумента – Канцэпцыю і Праграму выхаван-ня. Асноўны нашых намаганняў павінна стаць фарміраванне базавых каштоўнасцей. Гэта, перш за ўсё, здароўе, адукацыя, патрыятызм, грамадзян-ства. Трэба прызнаць, што мы страцілі пэўныя стаючыя рысы савецкай школы, якая найперш бы-ла працоўнай. Сёння з нашых устаноў адукацыі пра-пала элементнае самаабслугоўванне, не гаворачы ўжо аб вытворчай працы, – нам трэба аднавіць пра-цоўнае выхаванне.

Установы адукацыі, у тым ліку ўстановы пазаш-кольнага выхавання і навучання, маюць адпаведнае Палажэнне, дзе сфарміраваны правылы паводзін і выхаванцаў, і тых, хто выхоўвае і навучае. На аснове гэтых правіл кожная ўстанова фарміруе і свае, якія складаюцца ў этыкет. Трэба дакладна яго пры-трымлівацца. Асабіла ўвага павінна надавацца барацьбе з курэннем, якому не месца ў адукацыйных установах.

Можна, праявіўшы вышэйназваных праблем ка-госяці крыху здзіўліць, бо мы, работнікі адукацыі, ча-ста імкнемся да складаных канцэпцый, праграм і г.д. Але ўспомнім словы англійскага гісторыка і філосафа Томаса Карлейля, які сказаў: "Наша задача не ў тым, каб накіраваць свой погляд і ўвагу на нешта, што знаходзіцца ў тым самым далечыні, а ў тым, каб рабіць справы, якія знаходзяцца ў непасрэднай блізкасці ад нас".

На сустрэчы з Прэзідэнтам падчас майго зацвяр-джэння на пасяджэнні Міністра адукацыі ішла зацвявержана гаворка аб праблемах галіны, у тым ліку і аб тым, што ў школе хутка павінен быць уведзены пядзённы навукаўны тыдзень. Субота для ўсіх школьнікаў павінна стаць фізікультурна-аздараўлен-чым днём. Адной школе будзе цяжка забяспечыць гэта, і руку дапамогі ёй павінны будзе працягнуць пазашкольныя ўстановы, якія за апошнія гады напра-цавалі вельмі значны вопыт у гэтым накірунку.

**В.С.БАГДАНАЎ, начальнік упраўлення адукацыі Магілёўскага аблвыканкама:**

– Лічу, што галоўнае патрабаванне да ўсіх ра-ботнікаў пазашкольных устаноў – прыкласці ўсе на-маганні, каб стварыць у сваіх сценах атмасферу творчасці і захаплення. Дух, які пануе ў сценах ус-тавоў – гэта самая галоўная, самая адметная і вы-значальная яе рыса. Мы гаворым пра лічэйскай дух, які адметны лепшымі лічэй, але гэта – прэрагатыва не толькі такіх навуковых устаноў. Інакш праз не-каторы час, калі эканамічная сітуацыя не выправіцца, можа паўстаць пытанне: а ці патрэбны пазашкольныя ўстановы наогул?

**С.С.МІТРАХОВІЧ, дырэктар Рэспубліканскага Цэнтра дзіцячага і юнацкага турызму і экскурсій:**

– І я маю калегі прытрымлівацца той пазіцыі, што, калі няма адпаведных умоў, трэба яшчэ палу-маць, ці варта выкарыстоўваць аб'екты адукацыі ў буйнай цэнтры. Мы гэта ў сваёй гісторыі ўжо праходзілі: калі аб'ядноўвалі ўсіх у калгас, хтосьці прыводзіў туды карбов, а хтосьці прыходзіў з пу-стыні кішчэмі. І ўсе трапілі ў аднолькавыя ўмовы. Гэта вельмі зручна, калі дырэктар установы, якая ўваходзіць у склад аб'яднання, хаваецца за спіну дырэктара ўсяго аб'яднання. Але гэта ні ў якой ступені не стымулюе гаспадарчую дзейнасць. Як-раз-такі невялікая ўстанова мае больш шырокія магчымасці для паспяховай гаспадарчай дзей-насці. Акрамя таго, у невялікіх пазашкольных ус-тавах педагогі звычайна працуюць не толькі з тым кантэнтантам дзяцей, якія наведваюць іх гурткі, а сфера іх дзейнасці распаўсюджваецца і на ўсіх школьнікаў таго адміністрацыйнага раёна, на тэ-рыторыі якога яны знаходзяцца.

**А.М.ТАРАНДА, вядучы арганізатар аддзела сацыяльнай і выхавальнай работы упраўлення адукацыі Мінскага аблвыканкама:**

– Лічу аб'яднанне пазашкольных устаноў неаб-спэчнай з'явай. У нас закрывацца абласны Цэнтр твор-часці ў г.Маладзечна. На яго базе планавалася стварыць вучэбна-метадычны кабінет. Аргументацыя такая: за кошт бюджэту вобласці цэнтр працуе больш чым з ты-сячай дзяцей горада. Зараз назіраецца тэндэнцыя стацьці пад сумненнем неабходнасці абласных цэнтраў наогул. Няўжо яны на самай справе ўжо не патрэбны? Я вельмі спадзяюся, што Міністэрства адукацыі дапа-можа нам захаваць Цэнтр творчасці ў Маладзечна.

І яшчэ адна праблема, якая мяне хвалюе – гэта пытанне, якім чынам творчыя калектывы могуць за-рабляць грошы па ліцэнзіі. Мы неаднаразова суты-каліся з тым, што калі нашы творчыя калектывы збіраюць на сваіх выступленнях грошы, то потым пе-рад намі паўстае пытанне, як нам даць справядлівую падатковую інспекцыю. Справа ў тым, што падатковая інспекцыя патрабуе ліцэнзію. Міністэрства культуры ліцэнзію не дае, таму што мы не маем да яго ніякага дачынення. Міністэрства адукацыі таксама не дае, таму што не мае на гэта права. Атрымліваецца замк-нёнае кола. Хутка пачнецца летняя кампанія, і для пастаянных творчых калектываў (тэатральных, харэ-аграфічных і інш.) магла б з'явіцца магчымасць за-рабляць нейкія сродкі – выступаючы ў летніках, сана-торных, на турбазе. Але з-за непрадукцыйнасці пы-танню ліцэнзавання мы не можам такой магчымас-ці карыстацца.

**А.Д.ДЗМІТРЫЕВА, дырэктар Нацыянальнага Цэнтра творчасці дзяцей і моладзі:**

– Як адкрыта сацыяльна-педагагічная сістэма мы завяліліся на яе. Адна з асабілівай такой сістэмы – супрацоўніцтва з трэцім сектарам, г.зн. з грамадскімі арганізацыямі. Мы, напрыклад, з дапа-могай Фонду Сораса, TASIC, міжнароднай дабрачын-най арганізацыі "Надзея-экспрэс" змаглі выйсці на цікавыя сацыяльна-педагагічныя практыкі. Дзякуючы супрацоўніцтву з прадстаўніцтвам Дзіцячага Фонду ААН ЮНІСЕФ наш Цэнтр творчасці атрымаў грант на развіццё інфармацыйнага Цэнтра па абароне правоў дзяцей і моладзі (г.зн. неўдзіе 15 тысяч долараў у год мы маем на пазабюджэтным рахунку). Дзякуючы гэ-таму гранту мы змаглі выдаваць часопіс "Захата і справядлівасць". Гэтае прававое поле (якое тычы-ца Закона аб правах дзіцяці) у нашай рэспубліцы пакуль што tabula rasa, таму з'яўляецца такога ча-скасця і наогул нашага інфармацыйнага Цэнтра лічу значным дасягненнем, якое змагло адбыцца ме-навіта дзякуючы супрацоўніцтву з трэцім сектарам.

**Л.М.МІНАЎ, дырэктар Цэнтра пазашкольнай работы упраўлення адукацыі Магілёўскага аблвыканкама:**

– Сёння пазашкольныя ўстановы вымушаны за-рабляць грошы, і тут у якойсці ступені можа дапа-магчы грамадства асветніцка-выхавальная работа з бацькамі. Мы гаворым, што асроддзе выхоўвае дзіця. І калі бацькі пачынаюць разумець, што іх сын ці дачка нешта недаацэньваюць, калі не дапамагчы, на-прыклад, Цэнтру творчасці вырашыць пэўныя матэ-рыяльныя праблемы, то яны хутчэй пойдуць насустра-ч просбам калектыву, і ў гэтым выпадку прабле-ма можа вырашыцца даволі хутка. Мы, напрыклад, прыйшлі да такога ідэй кі акупіраванне: Цэнтр бярэ ў бацькоў грошы ў пазыку – натуральна, улічваючы магчымасці кожнай сям'і. Прывяду проста падлік: дапусцім, у Цэнтры займаецца 5 тысяч навучанцаў. Калі мы зоймем у кожнага па 20 тысяч рублёў, у на-шых руках акажацца 100 міль. рублёў. Мы класіфі-куем іх па дэпазітных рахунках, з якога кожны месяц Цэнтру налічваецца пэўная працэнтная. У канцы года Цэнтр вяртае бацькам грошы і дае справядлів, які ён вы-карыстаў дывідэнды, якія меў кожны месяц.

Мы не адразу прыйшлі да такога рашэння: прый-шлося доўга ўгаварваць педагогаў, ламаць пэўныя стэрэатыпы. Але цяпер маем адзінае згуртаванне дзяцей, педагогаў, бацькоў – дзяля гэтага варта бы-ць працаваць. Хаця ўніверсальнага рэцэпта тут няма. У маленкіх цэнтрах, магчыма, трэба выкарыстоўваць іншыя формы работы...

**Т.У.ЛЯВІЦКАЯ, начальнік аддзела выхавальных сістэм і тэхналогій Магілёўскага абласнога інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых ра-ботнікаў і спецыялістаў адукацыі:**

– Сёння нерэальна гаварыць аб пераўтварэнні ў сістэме адукацыі, абыходзячы ўвагай фігуру метады-ста. Менавіта ён з'яўляецца тым ланцужком, што звязвае навуку і педагагічную практыку, даносячы да педагогаў перадавыя распрацоўкі і новыя тэхналогіі. І на яго мы сёння ўскладаем вялікі надзеі, асабіла на раённым узроўні. Але не магу не адзначыць, што сродок метадыстаў зараз няшмат сапраўдных пра-фесіяналаў. Прыходзіць многа такіх, каму трэба хоць куды працаўладкавацца. А потым яны, калі знайдуць лепшае месца, хутка сысходзяць. Так, ёсць у нас і до-брыя метадысты, але іх вельмі мала. Каб высока-кваліфікаваны педагог прыйшоў працаваць на гэтую пасадку, трэба падняць узровень аплаты – іншым шляхам кадровае пытанне, мабыць, не вырашым.

**І.А.ДАРАФЕЕВА, намеснік начальніка ўпраўлення адукацыі па выхавальнай рабоце і справах моладзі Магілёўскага аблвыканкама:**

– Мне крыху здзіўляе трывога калег з нагоды аб'яднання невялікіх цэнтраў у больш буйныя ўс-тавы. Думаю, некаторыя кіраўнікі разглядаюць гэтую праблему праз сваю прызму бачання. Хочам мы гэта-га альбо не, але калі пытанне аб 10-працэнтным скарачэнні штатаў паўстала, то яно вырашыцца. Гэта сённяшня рэальнасць. Саме страшнае ў такой сітуацыі – калі мы дасімі скарачэнне колькасці пазашкольных устаноў, скарачэнне педагогаў і сацыяльна-псіха-лагічных службаў. Калі ж скарачэнне адбудзецца за кошт грамадскага аб'яднання кіраўніцкага апарату, то, думаю, тут нават будзе свае плюсы. Будзе аб'ядна-ная бухгалтэрыя, адзіны метадычны цэнтр, які больш мабільны і, напэўна, тэхнічна грамадства зможа забя-спечыць работу аб'яднання... А маленкім цэнтрам, якія не маюць адпаведнай матэрыяльнай базы, вы-жыць сёння на самай справе будзе вельмі няпроста.

**М.К.ТАРАСЮК, начальнік аддзела выхавальнай работы ўпраўлення адукацыі Брэсцкага аблвыканкама:**

– Вельмі шмат пытанняў узнікае ў сувязі з пла-тнымі паслугамі. Так, пазашкольныя ўстановы павінны зарабляць грошы. Але ж ідзе нарматыўна-прававая база, якая б рэгулявала гэты пытанні? Яе няма, і ўсе нашы добрыя намеры развіваюцца, калі прыходзіць з праверкай фінансавыя органы. Тут ужо забываеш-ся на ўсё астатняе, бо за фінансавай дзейнасцю, не падмацаванай нарматыўнай базай, стаць не толькі сур'ёзныя штрафы, але і крымінальнае пакаранне.

**У.У.МАЛАШЭВІЧ, галоўны інспектар галоўнага ўпраўлення сацыяльнай і выхавальнай работы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь:**

Пытанне аб прававой забяспечанасці аказання платных паслуг дзяржаўнымі ўстановамі адукацыі – не такое простае, як можа падацца на першы погляд. Ёсць Загід Міністра адукацыі №597 ад 18 верасня 1999 года, які з'яўляецца дакументам даўгатэрміно-вага дзеяння і ў якім сказана, што ў нашай краіне на-вучанне дзяцей з'яўляецца бясплатным. Ёсць Закон аб адукацыі, дзе дакладна гаворыцца аб тым жа. Но-вы Закон аб адукацыі, які зараз знаходзіцца на за-цвярджэнні, дэкаруе зноў жа бясплатнасць наву-чання. Зразумела, дадатковыя платныя адукацыйныя паслугі на сённяшні дзень і ў сённяшняй сітуацыі не-абходныя. Але з-за ўсіх гэтых супярэчнасцей міністэрства зараз знаходзіцца ў даволі-такі скла-дзены становішчы.

Падрыхтавала  
Святлана СУБОЦІНА.

## Інтэрв'ю з нагоды Я-суб'ект плюс ты-суб'ект...

**Саме галоўнае, на чым будзе-ца ўся педагагічная дзейнасць, пад-мурак яе стаўленне педагога да дзіцяці. Кім яно з'яўляецца ў вачах дарослага: маленькай істотай, якую трэба нафарыраваць інфармацыяй ці раўнапраўным суб'ектам, пазіцыю якога трэба прымаць і па-важаць?**

"Канешне, дзіця – гэта суб'ект! – падумае кожны, прачытаўшы пачатак гэтага артыкула – што за пытанне?". Так, мы ўсе валодаем пэўнымі ведамі па гуманістычнай псіхалогіі і педагогіцы, але ... Калі справа даходзіць да практыкі, нашы веды чамусьці не спрацоўва-юць. Чэкага не чапае. І – ведаеце чаго? На-пэўна, разумець, што перад намі суб'ект – ма-ла, трэба яшчэ ўмець адносіцца да дзіцяці як да раўнапраўнага партнёра. Аб гэтым мы гутар-ым з доктарам педагагічных навук, доктарам факультэта павышэння кваліфікацыі спецы-ялістаў адукацыі Інстытута павышэння кваліфі-кацыі і перападрыхтоўкі педагогічных кадраў БДПУ імя М.Танка Сяргеем Сямёнавічам КА-ШЛЕВЫМ.

– Сяргей Сямёнавіч, я нядаўна верну-лася з Магілёва – педагогі тамтэйшага Цэнтра пазашкольнай работы і яго ды-рэктар Л.М.Мінаў проста ў захапленні ад аса-басна-арыентаванага падыходу, які яны прымяняюць у дачыненні да сваіх выхаванцаў і якому, дарэчы, навучылі іх Вы...

– З Леанідам Мікалаевічам Мінавым я пазнаёмілася на адным з рэспубліканскіх семінараў у 1998 годзе. Яго зацікавіў мой расказ аб тым, як можна трансфармаваць традыцыйны педагагічны працэс у асабасна-арыентаваны, і ён запрасіў мяне да супра-цоўніцтва. Я прыехала, правёў некалькі семінараў у інтэрактыўным рэжыме... Адроз-ны ж заўважыў, што сустраціў мяне творчыя людзі, якія хочучы нешта памяняць у сваёй дзейнасці, прычым не чакаюць зменаў ад ка-госяці, а самі гатовы нешта рабіць дзеля гэта-га. Цікава, што дырэктар Цэнтра аказаўся не толькі арганізатарам семінараў, але стаў адным з самых актыўных іх удзельнікаў, гэ-таксама як усе яго намеснікі і вядучыя спе-цыялісты падзеяў. У рэшце рэшт гэты вынік ужо ў трыгодовым эксперымеце, які мы назвалі "Стратэгія навукова-метадычнай работы з педагогамі па арганізацыі асабас-на-арыентаванага педагагічнага працэсу ў пазашкольных установах".

– У чым сутнасць асабасна-арыента-ванага падыходу?

– Сёння ў большасці навуковых устаноў можна назіраць традыцыйны педагагічны працэс з яго асноўнымі атрыбутамі: суб'ект (педагог) – актыўны трансфармаваў, і аб'ект (вучань) – які знаходзіцца ў паднача-леным становішчы і абавязаны кіравацца тым, чаго патрабуе ад яго настаўнік. На пер-шы план ставіцца веда, а не чалавек і яго развіццё – але гэта не вельмі эфектыўны па-дыход. У асабасна-арыентаваным педа-гагічным працэсе асноўным атрыбутам з'яўляецца міжсуб'ектныя адносіны. І педа-гог, і дзіця – суб'екты дзейнасці, раўна-праўныя партнёры, ну, а далей для характа-рыстыкі іх сумеснай дзейнасці можна ўжыць шмат слоў з прыстаўкай са- (су-): сатвор-часць, садружнасць, супрацоўніцтва... Пры такім падыходзе галоўнымі з'яўляюцца дзей-насць сама па сабе, стасункі, дыялог, ре-флексія, магчымасці самарэалізацыі. І толькі потым ідуць веды, уменні, навікі. Гэта ства-рае асабілівыя ўмовы для развіцця інды-видуальнасці кожнага вучня.

– Але індывидуальнасць – гэта заўсё-ды рызыка. Часам стварэнне ўражання, што грамадства яна не вельмі патрэбна: гэта свае пазіцыі, якая часта выліваецца ў нонканформізм...

– Так, чалавеку з добра развітай індывидуальнасцю трэба ўсвядомляць, што яму заўсёды прыйдзецца яе адстойваць. Заўсёды знойдзецца мноства людзей, якія будуць асуджаць погляды такога чалавека, выказаць сваё незадавальненне ім,

простаўняць яму. Такі чалавек павінен быць моцным. Хаця сэнс жыцця, канешне ж, не ў барацьбе з іншымі. Калі чалавек цалкам і поўнасцю прывесці сябе барацьбе, гэта ў рэшце рэшт разбурэнне яго...

– Звернемся зноў да асабасна-арыен-таванага падыходу. Што гэта такое, я ўжо ўвяслю. Але вось я прыйшла да дзя-ціці... Як паказаць сваю суб'ектнасць і пры гэтым не ўшчаміць яе ў вучню?

– Трэба настроіць сябе на палілог (гэтая ідэя, дарэчы, найбольш спадбалася пазаш-кольнымі і Магілёва). З грэчаскай гэта пера-кладзецца, як вы памятаеце, – "шматгалоссе". Неабходна дапусціць, што кожны чалавек мае права на свой погляд, і любы погляд мае права на існаванне. Я прыходжу на ўрок альбо на па-сяджанне гуртка з установай: і я не абавязую ісціну ў апошняй інстанцыі – кожны вучань аль-бо гуртковае мае права выказацца. Ведаеце, такі падыход нібы адрывае шлозы ў іншых людзях. Яны пачынаюць гаварыць! І кожны удзельнік такога палілогу пакадае аўдыторыю са сваім – створаным асабіста ім і для сябе – сэн-сам.

Важна таксама быць гатовым да дыялогу, які мае на ўвазе ўменне слухаць і чуць. Але самае галоўнае тут зноў жа – успрыняццё дзіцяці як асобы і стварэнне яму ўмоў для праяўлення сваёй індывидуальнасці.

– Я падумала зараз аб тым, што для та-го каб падзіць суб'ектна-суб'ектныя ад-носіны з дзецьмі, педагог павінен быць чалавекам, які можа хутка адаптавацца да любой – нават самай нечаканай педа-гагічнай сітуацыі. Ён не мае права на ком-плексы...

– Так, дарэчы, гэтыя якасці можна развіваць. Я спрабаваў гэта рабіць на семіна-рах у Магілёўскім Цэнтры пазашкольнай рабо-ты (і не толькі там). Заўважце – на семінарах, а не на лекцыях, бо асабасна-арыентаваны працэс – гэта арганізацыя дзейнасці



